

PODVOJNÉ ÚČETNICTVÍ 2013

MD

D

- vychází z platných účetních a daňových předpisů
- základní principy a vazby podvojného účetnictví
- řešení praktických příkladů
- zpracování výkazu cash flow
- **jiný výsledek hospodaření minulých let**

TPA Horwath

podle právního stavu k 1. 1. 2013

MD D

Jana Skálová a kolektiv

PODVOJNÉ ÚČETNICTVÍ 2013

GRADA Publishing

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Recenzovali: Ing. Pěva Čouková

Edice Účetnictví a daně

Ing. Jana Skálová, Ph.D. a kol.

Podvojně účetnictví 2013

TIRÁŽ TIŠTĚNÉ PUBLIKACE:

Vydala GRADA Publishing, a.s.
U Průhonu 22, Praha 7, jako svou 5 083. publikaci

Realizace obálky Jan Dvořák
Zlom Ing. Monika Samcová

Odpovědný redaktor Ing. Václav Marád, CSc.

Počet stran 224

Dvacáté vydání, Praha 1993, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001,
2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013

Vytiskly Tiskárny Havlíčkův Brod, a.s.

© GRADA Publishing, a.s., 2013

ISBN 978-80-247-4633-3

ELEKTRONICKÉ PUBLIKACE:

ISBN 978-80-247-8387-1 (ve formátu PDF)

ISBN 978-80-247-8388-8 (ve formátu EPUB)

GRADA Publishing: tel.: 234 264 401, fax: 234 264 400, www.grada.cz

Obsah

1. Právní úprava účetnictví	11
1.1 Obecně uznávané účetní zásady	15
1.1.1 Zásada účetní jednotky	15
1.1.2 Zásada neomezeného trvání účetní jednotky	15
1.1.3 Zásada zjišťování výsledku hospodaření v pravidelných intervalech.....	16
1.1.4 Zásada objektivitv účetních informací	16
1.1.5 Zásada účtování operací v kupní síle peněžní jednotky v době uskutečnění operace	16
1.1.6 Zásada konzistentnosti, srovnatelnosti mezi účetními obdobími	16
1.1.7 Zásada opatrnosti	17
2. Základní pojmy účetnictví.....	18
2.1 Vznik účetnictví	18
2.2 Bilanční princip a rozvaha	20
2.3 Náklady	22
2.3.1 Druhové členění nákladů	23
2.3.2 Účelové členění nákladů	23
2.3.3 Daňové kritérium	23
2.4 Výnosy	24
2.4.1 Výpočet zisku/ztráty	25
2.5 Dokladovost	25
2.6 Účet a soustava účtů	26
2.6.1 Účetnictví v plném rozsahu	26
2.6.2 Účetnictví ve zjednodušeném rozsahu	26
2.6.3 Znázornění účtu	27
2.6.4 Nákladové a výnosové účty	29
2.6.5 Syntetické a analytické účty	29
2.6.6 Sestavení účtového rozvrhu	30
2.7 Podvojnost a souvztažnost účetních zápisů	30
2.8 Účetní knihy	31
2.8.1 Deník	31
2.8.2 Hlavní kniha	32
2.8.3 Knihy analytických účtů	32
2.8.4 Storno	33
2.8.5 Forma účetních knih	33
2.9 Úschova účetních písemností	34
2.10 Kontrolní prvky účetnictví	35
2.10.1 Předvaha	35
2.10.2 Inventarizace	35
3. Účtová třída 0 – Dlouhodobý majetek.....	38
3.1 Obsah účtové třídy	38
3.2 Oceňování dlouhodobého majetku	43
3.3 Pořízení majetku	45
3.4 Odpisování hmotného majetku	48

3.5	Daňové odpisy dlouhodobého hmotného majetku	51
3.5.1	Odpisové skupiny	51
3.5.2	Rovnoměrné odpisování	51
3.5.3	Zrychlené odpisování	52
3.6	Odpisování dlouhodobého hmotného majetku se stanovením rozdílné ceny než je hranice dle zákona o daních z příjmů	53
3.6.1	Cena stanovená účetní jednotkou je nižší než 40 000 Kč	53
3.6.2	Cena stanovená účetní jednotkou je vyšší než 40 000 Kč	54
3.7	Odpisy nehmotného majetku	54
3.8	Vyřazování dlouhodobého majetku	55
3.9	Technické zhodnocení majetku	59
3.9.1	Technické zhodnocení hmotného majetku	59
3.9.2	Technické zhodnocení nehmotného majetku	60
4.	Účtová třída 1 – Zásoby	62
4.1	Oceňování zásob	63
4.1.1	Oceňování ve skutečných pořizovacích cenách	63
4.1.2	Oceňování v průměrných cenách	64
4.1.3	Technika FIFO	64
4.1.4	Technika LIFO	64
4.1.5	Oceňování pevnou skladovou cenou	64
4.2	Syntetické účty třídy 1	66
4.3	Účtování nakupovaných zásob	67
4.3.1	Způsob A u nakupovaných zásob	67
4.3.2	Způsob B u nakupovaných zásob	72
4.3.3	Účtování na konci roku – stav zásob do roční uzávěrky	73
4.4	Účtování zásob vlastní výroby	74
4.4.1	Způsob A	74
4.4.2	Způsob B	76
5.	Účtová třída 2 – Krátkodobý finanční majetek a krátkodobé bankovní úvěry	81
5.1	Peníze	81
5.2	Účty v bankách	82
5.3	Bankovní úvěry	84
5.4	Krátkodobé finanční výpomoci	85
6.	Účtová třída 3 – Zúčtovací vztahy	86
6.1	Skupina 31 – Pohledávky	86
6.1.1	Účtování o směnkách	86
6.2	Skupina 32 – Závazky	88
6.3	Skupina 33 – Zúčtování se zaměstnanci a institucemi	90
6.4	Skupina 34 – Zúčtování daní a dotací	92
6.4.1	Přímé daně	92
6.4.2	Daň z přidané hodnoty	93
6.4.3	Ostatní nepřímé daně a poplatky	97
6.4.4	Dotace	97
6.5	Skupiny 35 a 36 – Pohledávky a závazky ke společníkům, za účastníky sdružení a za členy družstva	98
6.6	Skupina 37 – Jiné pohledávky a závazky	101
6.7	Skupina 38 – Přejížděné účty aktiv a pasiv	102

6.7.1	Časové rozlišení nákladů a výnosů	102
6.7.2	Náklady příštích období	103
6.7.3	Výdaje příštích období	104
6.7.4	Výnosy příštích období	105
6.7.5	Příjmy příštích období	105
6.7.6	Dohadné účty aktivní	106
6.7.7	Dohadné účty pasivní	108
6.8	Kurzové rozdíly	110
6.8.1	Kurzové rozdíly v průběhu roku	110
6.8.2	Kurzové rozdíly ke konci rozvahového dne	113
7.	Účtová třída 4 – Kapitálové účty a dlouhodobé závazky	115
7.1	Skupina 41 – Základní kapitál a kapitálové fondy	115
7.1.1	Změny vlastního kapitálu akciové společnosti	116
7.1.2	Společnost s ručením omezeným	117
7.2	Skupina 42 – Rezervní fondy, nedělitelný fond a ostatní fondy ze zisku a převedené výsledky hospodaření	118
7.2.1	Zákonný rezervní fond	119
7.2.2	Jiný výsledek hospodaření minulých let	121
7.3	Skupina 43 – Výsledek hospodaření ve schvalovacím řízení	123
7.4	Skupina 45 – Rezervy	126
7.4.1	Rezerva na opravy hmotného majetku	128
7.4.2	Příklad rezervy (daňově neuznatelné) na záruční opravy zboží	129
7.4.3	Rezerva na daň z příjmů	132
7.5	Skupina 46 – Bankovní úvěry	133
7.6	Skupina 47 – Dlouhodobé závazky	133
7.7	Skupina 48 – Odložený daňový závazek a pohledávka	135
7.8	Skupina 49 – Individuální podnikatel	138
8.	Náklady a výnosy – účtové třídy 5 a 6	140
9.	Účtová třída 7 – Závěrkové a podrozvahové účty	146
9.1	Otevírání účetních knih	146
9.2	Uzavírání účetních knih a roční závěrka	147
9.3	Následující účetní období	149
9.4	Podrozvahové účty	149
10.	Finanční majetek	151
10.1	Dlouhodobý finanční majetek	152
10.1.1	Ocenění dlouhodobého finančního majetku	153
10.1.2	Pořízení cenných papírů	153
10.1.3	Prodej cenných papírů	155
10.1.4	Dividendy z akcií	155
10.2	Krátkodobé cenné papíry	156
11.	Opravné položky	159
12.	Účetní závěrka	162
12.1	Rozvaha (bilance) a výkaz zisku a ztráty	163
12.2	Příloha účetní závěrky	164
12.2.1	Obecné údaje	164

12.2.2	Informace o použitých účetních metodách, obecných účetních zásadách a způsobech oceňování	165
12.2.3	Doplňující informace k rozvaze (bilanci) a výkazu zisku a ztráty	166
12.3	Přehled o peněžních tocích – cash flow	168
12.4	Přehled o peněžních tocích nepřímou metodou s vysvětlivkami	172
12.5	Příklady na sestavování cash flow	177
12.5.1	Změny pracovního kapitálu	178
12.5.2	Odpisy dlouhodobého majetku a opravné položky k nabytému majetku	180
12.5.3	Přechodné účty aktiv a pasiv a rezervy	181
12.5.4	Dlouhodobý hmotný a nehmotný majetek	182
12.5.5	Finanční majetek	184
12.5.6	Rozdělení výsledku hospodaření	185
12.6	Příklad na sestavení výkazu cash flow metodou nepřímou	185
12.6.1	Zadání	185
13.	Odpis pohledávek, zákonné opravné položky	196
13.1	Odpis pohledávek do nákladů	196
13.1.1	Daňový jednorázový odpis pohledávek	196
13.1.2	Odpis pohledávek – účetní	197
13.2	Zákonné opravné položky k pohledávkám	197
13.3	Opravné položky až do výše 100 % u pohledávek do 30 000 Kč	199
13.4	Podrozvahové účty	200
14.	Účtová osnova pro podnikatele – používaná v publikaci	201
15.	Rozvaha a výkaz zisku a ztráty	209
15.1	Uspořádání a označování položek rozvahy (balance)	209
15.2	Uspořádání a označování položek výkazu zisku a ztráty – druhové členění	212
15.3	Uspořádání a označování položek výkazu zisku a ztráty – účelové členění	214
15.4	České účetní standardy v návaznosti na zákon o účetnictví č. 563/1991 Sb. a vyhlášku č. 500/2002 Sb., ve znění pozdějších předpisů	215
16.	Literatura	217
17.	Summary	218

Úvod

Tato publikace je určena začátečníkům v oblasti účetnictví podnikatelských subjektů a studentům oboru účetnictví.

Výklad vychází nejprve z obecných účetních principů a dále je zaměřen na aktuální českou regulaci účetnictví, tj. vychází ze zákona o účetnictví, vyhlášky č. 500/2002 Sb. pro účetní jednotky, které jsou podnikateli účtujícími v podvojném účetnictví, a z českých účetních standardů.

Z vyhlášky jsou převzata číselná označení účtových skupin, která vychází ze směrné účtové osnovy.

Protože kniha je zaměřena na základní účetní operace a principy, snažili jsme se – pro jednoduchost a snazší srozumitelnost – dodržet historickou souvislost dříve používaných čísel syntetických účtů. Výklad jednotlivých oblastí je tedy prováděn pomocí trojmístného označení syntetických účtů stanovených v dříve platném Opatření MF.

Kapitoly obsahují vysvětlení principů podvojného účetnictví a základních účetních operací. Zaúčtování jednotlivých případů je graficky znázorněno pomocí „tček“. Jednotlivé kapitoly jsou doplněny řadou řešených příkladů v podobě tabulek.

Dvacáté vydání této knihy vychází z účetních a daňových předpisů platných k 1. 1. 2013. Vzhledem k faktu, že daňové a účetní předpisy procházejí mnoha změnami, doporučujeme všem čtenářům neustále sledovat platnou legislativu. Aktuální informace můžete získat také prostřednictvím článků a newsletterů společnosti **TPA Horwath**, které naleznete na stránkách www.tpa-horwath.cz

Přejeme vám, aby po prostudování této knihy pro vás nebylo podvojně účetnictví nutným a nesrozumitelným zlem, ale zajímavou prací a užitečným nástrojem ke zjištění výsledků vaší společnosti.

Za autorský kolektiv

Ing. Jana Skálová, Ph.D.

1. Právní úprava účetnictví

1. Úvod

Základem je povinnost všech podnikatelů vést účetnictví v rozsahu a způsobem stanoveným zvláštním zákonem, tedy zákonem o účetnictví.

Podnikatelé zapsaní v obchodním rejstříku (tedy všechny právnické a zapsané fyzické osoby) účtují v soustavě podvojného účetnictví o stavu a pohybu obchodního majetku a závazků, vlastního kapitálu, o nákladech, výnosech a zisku nebo ztrátě.

Účetním obdobím je kalendářní rok nebo hospodářský rok vycházející z úpravy v zákoně o účetnictví.

Obchodní společnosti a družstva musí mít účetní závěrku a výroční zprávu ověřenu auditorem v případech, kdy tak stanoví zákon o účetnictví nebo obchodní zákoník.

Obchodní společnosti a družstva zveřejňují účetní závěrky a výroční zprávy uložením do sbírky listin rejstříkového soudu.

2. Zákon o účetnictví

Zákon o účetnictví je od 1. 1. 2004 zcela věnován podvojnému účetnictví. Jednoduché účetnictví přestalo být považováno za účetnictví a fyzické osoby, které ho používaly pro daňové potřeby, budou nadále vést daňovou evidenci (viz § 7b zákona o daních z příjmů č. 586/1992 Sb.).

Zákon o účetnictví stanoví v souladu s právem Evropské unie rozsah a způsob vedení účetnictví a požadavky na jeho průkaznost. Osoby, na které se vztahuje, jsou označovány za účetní jednotky.

Za účetní jednotky jsou považovány:

- a) všechny právnické osoby,
- b) fyzické osoby, které jsou jako podnikatelé zapsány v obchodním rejstříku,
- c) ostatní fyzické osoby, které jsou podnikateli, pokud jejich obrat podle zákona o dani z přidané hodnoty, včetně zdanitelných plnění osvobozených od této daně, přesáhl za bezprostředně předcházející kalendářní rok částku 25 000 000 Kč, a to od prvního dne kalendářního roku,
- d) ostatní fyzické osoby, které vedou účetnictví na základě svého rozhodnutí,
- e) ostatní fyzické osoby, které jsou podnikateli a jsou účastníky sdružení bez právní subjektivity, pokud alespoň jeden z účastníků tohoto sdružení je účetní jednotkou,
- f) ostatní fyzické osoby, kterým povinnost vést účetnictví ukládá zvláštní právní předpis.

Zákon rozlišuje možnost vedení účetnictví v plném rozsahu nebo ve zjednodušeném rozsahu. Zjednodušený rozsah podvojného účetnictví je vymezen v § 13a zákona. Zde

je vyjmenována celá řada úlev, která zjednodušuje systém účtování. Mimo jiné lze uvést možnost používat účtování pouze pomocí účtových skupin, spojit účtování v deníku a hlavní knize, nepoužívat účty analytické ani podrozvahové atd.

Výklad v této knize je orientován na výklad účetnictví v plném rozsahu. Základní účetní principy jsou však ve zjednodušeném rozsahu naprosto totožné.

3. Vyhlášky ministerstva financí k zákonu o účetnictví

Vyhláška č. 500/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o účetnictví, pro účetní jednotky, které jsou podnikateli účtujícími v soustavě podvojněho účetnictví (dále jen „vyhláška“), rozpracovává některá ustanovení zákona o účetnictví do podrobnější úpravy. Stanoví se zde zejména:

- Účetní závěrka – rozsah účetní závěrky (rozvaha, výkaz zisku a ztráty, příloha, přehled o peněžních tocích, přehled o změnách vlastního kapitálu), obsahové vymezení některých položek rozvahy, obsahové vymezení některých položek výkazu zisku a ztráty a přílohy.
- Směrná účtová osnova na úrovni skupin účtů.
- Účetní metody a jejich použití, např. metody oceňování majetku, odpisování, kursových rozdílů, odložené daně, vzájemného zúčtování položek.
- Konsolidovaná účetní závěrka.

Další samostatné vyhlášky byly vydány pro účetní jednotky banky, pojišťovny, neziskové organizace atd.

4. České účetní standardy

Opatření MF, čj. 281/89 759/2001, kterým se stanoví účtová osnova a postupy účtování pro podnikatele (dále jen „postupy účtování“) pozbylo účinnosti k datu 31. 12. 2003 a pro rok 2004 a další bylo toto opatření nahrazeno Českými účetními standardy. Jedná se o finanční zpravodaj č. 48/2003 České účetní standardy.

Vydání Českých účetních standardů je zakotveno do zákona o účetnictví (§ 36).

Cílem standardů je soulad při používání účetních metod účetními jednotkami. Tvorba a vydávání Českých účetních standardů zajišťuje Ministerstvo financí. Obsahem standardů je popis účetních metod nebo postupy účtování; obsah standardů nesmí být v rozporu s ustanoveními zákona o účetnictví a ostatních právních předpisů ani obcházet jejich účel. Použití standardů účetními jednotkami se považuje za plnění ustanovení o účetních metodách podle zákona o účetnictví. Ministerstvo vede registr vydaných standardů.

5. Interpretace Národní účetní rady

Národní účetní rada byla založena profesními organizacemi jako občanské sdružení, jejími členy jsou Komora auditorů České republiky, Komora daňových poradců České republiky, Svaz účetních ČR a Vysoká škola ekonomická, zastoupená Fakultou financí a účetnictví.

Od konce roku 2004 dlouhodobě a koncepčně připravuje interpretace českých účetních předpisů. Hlavním smyslem vydávání interpretací je pomoc účetním jednotkám při hledání správného řešení účtování a vykazování specifických transakcí, jejichž účetní řešení v českých účetních předpisech neexistuje, případně je praxí prováděno nejednotně, či nesprávně. Cílem této činnosti je zvýšit úroveň účetního výkaznictví a jeho použitelnost pro ekonomická rozhodování externích uživatelů těchto závěrek. Interpretace mohou být pomoci nejen pro předkladatele účetních závěrek, kteří je sestavují a zveřejňují, ale také pro auditory, kteří je ověřují, a pro uživatele, kteří využívají informace z nich¹.

Přestože interpretace Národní účetní rady nepředstavují formálně regulační nástroj v oblasti účetnictví, daní či auditu, tím, že jsou stále více používány a rozšiřovány vytváří to, čemu se v anglosaském prostředí říká „best practice“ (nejlepší praxe). Tato praxe vytváří vzorová řešení a tlak na zákonodárce v legislativním procesu. Interpretace se tak staly v některých případech předlohou pro novely právních předpisů regulujících účetnictví².

Národní účetní rada vydala tyto interpretace:

Předmluva Národní účetní rady k Interpretacím českých účetních předpisů;

I-1 Přejícné rozdíly při výchozím uznání aktiv;

I-2 Přejícné rozdíly při přeměnách a vkladech;

I-3 Rezerva na splatnou daň;

I-4 Odložená daň z přechodných rozdílů při ocenění majetkových účastí metodou ekvivalence;

I-5 Stanovení okamžiku zahájení účtování souvisejících nákladů spojených s pořízením dlouhodobého majetku;

I-7 Komisionářské smlouvy;

I-8 Sociální fond a účtování o fondech tvořených ze zisku;

I-9 Odložená daň – první vykázání;

I-10 Okamžik účtování o pohledávce z titulu příslušenství k pohledávce u věřitele;

I-11 Srovnatelnost informací za běžné a minulé účetní období v individuální účetní závěrce podnikatelů;

¹ MEJZLÍK, Ladislav. *Národní účetní rada a její interpretace českých účetních předpisů*. Praha 01. 12. 2007. In: STROUHAL, Jiří (ed.). *Sborník pedagogické konference – 7. ročník – Účetní výkaznictví*. Praha: Siemens, 2007, s. 65–73.

² MEJZLÍK, Ladislav. *Předmluva – Interpretace Národní účetní rady jako „best practice“ v ČR?* Český finanční a účetní časopis, 2011, roč. 6, č. 2, s. 4–6.

- I-12 Faktoring;
- I-13 Účtování související s paušálními náhradami odpovědnosti za kvalitu dodávek;
- I-14 Okamžitik vykázaní nároku na přijetí nebo vrácení dotace;
- I-15 Zúčtování nevyplacených přiznaných podílů na zisku;
- I-16 Účtování úplatně nabytého samostatného věcného břemene;
- I-17 Pobídky v nájemních vztazích;
- I-18 Dohadné položky v cizí měně;
- I-19 Zúčtování závazků vzniklých z rozdělení vlastního kapitálu;
- I-20 Účetní zachycení podmíněných investičních výdajů;
- I-21 Odpis cizoměnové pohledávky a závazku;
- I-22 Dotace v cizí měně;
- I-23 Oceňování nabyté cizoměnové pohledávky.

Pro podrobnější informace o obsahu jednotlivých interpretací včetně autorských příkladů odkazujeme na knihu *Interpretace. Národní účetní rada*, vydanou nakladatelstvím Wolters Kluwer v roce 2012, podrobnější informace www.wkcr.cz.

6. Mezinárodní regulace

České účetnictví ovlivňují také mezinárodní souvislosti. Na prvním místě je nutno uvést 4. směrnici Evropské unie, která byla přijata v roce 1978 a jejímž cílem je harmonizace účetnictví účetních jednotek členských států. Tato směrnice obsahuje vymezení základních pojmů, přístupů k oceňování, závazné struktury účetních výkazů atd.

V posledních letech se rozvinula velká diskuse na téma novelizace této směrnice a její přizpůsobení reálnému ekonomickému životu³.

Na druhém místě je vhodné připomenout mezinárodní standardy účetního výkaznictví (IFRS), které byly v nařízení Evropské unie přijaty jako závazný systém výkaznictví pro společnosti, jejichž cenné papíry jsou přijaty k obchodování na veřejném trhu v EU. Také český zákon o účetnictví obsahuje vymezení, jak mají tyto účetní jednotky postupovat. S účinností od 1. 1. 2011 je připuštěna možnost použití mezinárodních standardů účetního výkaznictví i pro účetní jednotky, které patří do konsolidačního celku, kdy konsolidující účetní jednotka používá pro sestavení konsolidované účetní závěrky právě IFRS. V dalších podrobnostech pak odkazujeme na odbornou literaturu⁴.

³ ŽÁROVÁ, Marcela. Revize účetních směrnic. *Český finanční a účetní časopis*, 2010, roč. 5, č. 1, s. 7–19. ISSN 1802-2200, dostupné na webu: www.cfuc.vse.cz

⁴ PELÁK, Jiří. Informační zdroje v oblasti IFRS. *Auditor*, 2010, roč. XVII, č. 9, s. 34. ISSN 1210-9096.

7. Ostatní právní předpisy

Na prvním místě ve výčtu předpisů ovlivňujících účetnictví českých subjektů je zcela jistě obchodní zákoník, jako základní právní norma upravující vztahy mezi podnikateli, obchodní společnostmi a družstvy. Celá řada účetních případů je navázána na obchodní právo, zejména operace týkající se vlastního kapitálu obchodních společností. Jako příklady je možno uvést zvyšování základního kapitálu společností či rozdělování zisku.

Česká republika patří mezi státy, ve kterých je účetnictví úzce spjato s daňovými předpisy, proto je nutné uvést i některé daňové předpisy. Především se jedná o zákon o daních z příjmů (z. č. 586/1992 Sb., v platném znění). Tento zákon pak podrobněji doplňuje pokyn č. D-6 vydaný Generálním finančním ředitelstvím, který nabývá platnost od zdaňovacího období 2011. Dále je třeba uvést zákon o dani z přidané hodnoty (z. č. 235/2004 Sb., v platném znění). V neposlední řadě je třeba zmínit zákon o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů (z. č. 593/1992 Sb., v platném znění).

1.1 Obecně uznávané účetní zásady

Obecně uznávané účetní zásady představují ve své podstatě soubor určitých pravidel, základních principů účetního myšlení, které jsou dodržovány všemi účetními jednotkami při vedení účetnictví a sestavování výkazů. Tyto zásady vycházejí z tradice účetnictví, většinou nejsou formulovány, ani zakotveny v žádném zákoně (zákon o účetnictví některé z dále uváděných zásad obsahuje), jedná se ale o oživení a „znovuobjevení“ těchto zásad v našem účetnictví.

1.1.1 Zásada účetní jednotky

Zásada účetní jednotky spočívá ve vymezení ekonomického celku, za který je účetnictví vedeno, k němuž se vztahují účetní operace a sestavené účetní výkazy. Při možnosti zakládání dceřiných společností, poboček a oddělených provozoven je nutné sledovat podle právního statutu ekonomického celku, zda je samostatnou účetní jednotkou či není. Pojem „účetní jednotka“ vymezuje zákon o účetnictví (viz výše). Ve většině případů je pojem právní i účetní jednotky shodný, existují ale i případy, kdy jsou sestavovány účetní výkazy za několik samostatných právnických osob (společností), které jsou vzájemně spojeny majetkovou účastí (takové výkazy jsou označovány jako konsolidované).

1.1.2 Zásada neomezeného trvání účetní jednotky

V účetnictví se zásada neomezeného trvání účetní jednotky uplatňuje při běžném fungování podniku hlavně v oceňování aktiv. Většinou se pro oceňování zejména dlouhodobých aktiv používají historické náklady, tj. původní pořizovací ceny. Např. hmotný majetek je oceňován v rozvaze po celou dobu životnosti pořizovací cenou s odděleným vykázáním oprávek, předpoklad neomezené existence podniku počítá s postupným odepsáním pořizovací ceny formou odpisů do nákladů.

1.1.3 Zásada zjišťování výsledku hospodaření v pravidelných intervalech

Celkový výsledek hospodaření účetní jednotky je možné zjistit až po likvidaci podniku, po přeměně všech jeho aktiv na peníze. Doba trvání účetní jednotky (podle předchozí zásady neomezená) se proto rozděluje na pravidelné intervaly, v nichž se provádí zjištění výsledku hospodaření a finanční situace. Toto pravidelné zjišťování je nezbytné pro hodnocení efektivnosti podniku a pro řízení další činnosti.

1.1.4 Zásada objektivitv účetních informací

Všechny hospodářské operace, které mají vstoupit do účetnictví, musí být objektivně zjištěny. Za objektivně zjištěnou se považuje uskutečněná operace doložená dokladem, stavu aktiv ověřené výsledky inventury atd.

Požadavek objektivitv účetních informací je v zákoně o účetnictví podpořen v § 7: *„Účetní jednotky jsou povinny vést účetnictví tak, aby účetní závěrka sestavená na jeho základě podávala věrný a poctivý obraz předmětů účetnictví a finanční situace účetní jednotky. Zobrazení je věrné, jestliže obsah položek účetní závěrky odpovídá skutečnému stavu, který je přitom zobrazen v souladu s účetními metodami, jejichž použití je účetní jednotce uloženo na základě tohoto zákona. Zobrazení je poctivé, když jsou při něm použity účetní metody způsobem, který vede k dosažení věrnosti.“*

Dále jsou v zákoně o účetnictví předepsány náležitosti dokladů ověřujících účetní operace, lhůty archivace dokladů, možnosti oceňování aktiv atd. Všechna tato ustanovení podporují objektivnost účetnictví.

1.1.5 Zásada účtování operací v kupní síle peněžní jednotky v době uskutečnění operace

Všechny účetní operace se účtují v ocenění částkami, které jsou doloženy doklady o provedené transakci. V případě poklesu kupní síly peněžní jednotky se mohou lišit částky za stejné operace provedené v různém časovém období. Platí zásada, že jsou účtovány vždy částky skutečně realizované, nelze dělat žádné přepočty k zohlednění inflace nebo přeceňování majetku z tohoto titulu. Tato zásada poměrně úzce souvisí se zásadou opatrnosti, o níž je pojednáno níže. Na zásadu účtování operací v kupní síle peněžní jednotky v době uskutečnění operace pak navazuje stanovení okamžiku realizace. V zásadě se za vznik pohledávky považuje moment vyskladnění výkonů či poskytnutí služby. Fakturací tedy vzniká pohledávka, která se daňově promítá do výnosů. Jen výjimečně se považuje za moment realizace příjem peněz, např. prodej v maloobchodě.

1.1.6 Zásada konzistentnosti, srovnatelnosti mezi účetními obdobími

Při srovnávání účetních výkazů je nutné vycházet z předpokladu, že použité metody účtování určitých operací, oceňování a odpisování aktiv, i náplň jednotlivých položek výkazů jsou v jednotlivých letech stejné – konzistentní. Tato zásada tedy zaručuje srovnatelnost z hlediska času.

V naší právní úpravě je přímo do zákona o účetnictví zakotveno do § 7 odst. 4: *„Uspořádání a označování položek rozvahy a výkazu zisku a ztráty a jejich obsahové*

vymezení a způsoby oceňování použité v jednom účetním období nesmí účetní jednotky změnit v následujícím účetním období. Účetní jednotky mohou uvedené uspořádání a označování a obsahové vymezení a způsoby oceňování změnit zcela nebo zčásti mezi jednotlivými účetními obdobími jen z důvodů změny předmětu podnikání nebo jiné činnosti anebo z důvodů zpřesnění věrného zobrazení nebo zkvalitnění vypovídací schopnosti účetní závěrky, přičemž informaci o každé takové změně s jejím řádným zdůvodněním jsou povinny uvést v příloze v účetní závěrce.“

1.1.7 Zásada opatrnosti

Zásada opatrnosti spočívá v tom, že „každý chytrý obchodník počítá vždy s horší variantou v svém podnikání“ Slovy účetní terminologie tato zásada znamená, že se v účetnictví vykazují a do výše zisku promítají všechny předpokládané a očekávané ztráty, rizika a znehodnocení majetku, i když ještě nenastaly a jejich výše není spolehlivě zjištělná. Naopak všechny zisky a zhodnocení majetku se promítají do účetnictví až po skutečné realizaci.

Výsledkem tohoto přístupu je vykazování „opatrnější“ výše zisku.

Na tuto skutečnost reaguje i zákon o účetnictví v § 25 odst. 3: „*Účetní jednotky při oceňování ke konci rozvahového dne zahrnují jen zisky, které byly dosaženy, a berou v úvahu všechna předvídatelná rizika a možné ztráty, které se týkají majetku a závazků a jsou jim známy do okamžiku sestavení účetní závěrky, jakož i všechna snížení hodnoty bez ohledu na to, zda je výsledkem hospodaření účetního období zisk nebo ztráta.“*

Dále § 26 odst. 1 a 3 zákona o účetnictví stanoví: „*Pokud se při inventarizaci zásob zjistí, že jejich prodejní cena snížená o náklady spojené s prodejem je nižší, než cena použitá pro jejich ocenění v účetnictví, zásoby se ocení v účetnictví a v účetní závěrce touto nižší cenou. Ustanovení o oceňování podle § 25 odst. 3 vyjadřují rezervy, opravné položky a odpisy majetku. Rezervami podle tohoto zákona se rozumí rezerva na rizika a ztráty, rezerva na daň z příjmů, rezerva na důchody a podobné závazky, rezerva na restrukturalizaci. Rezervami se dále rozumí technické rezervy nebo jiné rezervy podle zvláštních právních předpisů. Opravnými položkami se vyjadřuje přechodné snížení hodnoty majetku; odpisy majetku vyjadřují trvalé snížení jeho hodnoty.“*

Používání této zásady v praxi je zakotveno v zákoně o účetnictví, jedná se tedy o praktiky doporučované. Uplatňování rezerv a opravných položek je však pro daňové účely omezeno v zákoně o daních z příjmů.

2. Základní pojmy účetnictví

2.1 Vznik účetnictví

„Účty a knihy obchodní vedou se k tomu účelu, aby obchodník, průmyslník, řemeslník anebo kterýkoli jiný podnikatel seznal stav svého jmění, aby věděl, z jakých částí se jeho jmění skládá, zdali mu ubývá nebo přibývá, vydělal-li či prodělal, aby povždy měl přehled veškerého svého jednání obchodního, aby v každé chvíli věděl, u koho má co pohledávati a komu je co dlužen, aby měl vědomost o tom, jaké jsou jeho zásoby, mnoho-li má mítí a mnoho-li skutečně má hotových peněz. Poskytuje tedy účetnictví věrný obraz činnosti obchodníkovi vůbec a přehled veškerých obchodních případů ... Bez pořádného vedení knih nikdy nelze obchodníku prospívati, kdyby výdělky jeho byly sebeznačnější.“ Citace z knihy P. Kheil: *Jednoduché účetnictví*, vydal Bursík a Kohout, Praha 1897.

Vznik účetnictví nelze přesně datovat. Poprvé bylo písemně popsáno v roce 1494 v knize italského mnicha Luca Pacioliho. Lze však předpokládat, že se v praxi používalo, postupně vyvíjelo a zdokonalovalo v italských městských státech již po dvě století před uvedeným datem.

Jaké byly původní cíle a funkce účetnictví?

1. Z důvodu podpory a rozšíření paměti podnikatele snad účetnictví prakticky vzniklo; bylo první písemnou formou vedení soustavných záznamů o podnikových jevech.
2. Účetnictví poskytuje spolehlivé informace o podnikatelské zdatnosti podniku, o jeho výdělečných schopnostech.
3. Z účetnictví čerpá majitel nebo vedení podniku informace důležité pro rozhodování a řízení. Na základě údajů o minulosti nebo současnosti firmy se může rozhodovat o budoucích investicích, obchodech, rozšíření nebo naopak likvidaci podniku.

Podvojně účetnictví tedy vzniklo z praktické potřeby obchodníků a řemeslníků jako životně důležitý nástroj zjišťování informací o průběhu hospodaření majitele, neboť při jakémkoli podnikání je nutné mít přehled o výši a skladbě prostředků do podnikání vložených a o dosažených výsledcích podnikatelské činnosti, o míře zhodnocení či znehodnocení vložených prostředků za určité období, o tom, zda se vyplatí dále provozovat podnikatelskou činnost či ne. Prvotní zaměření účetnictví bylo ryze pro potřeby podnikatele.

Postupně dochází k situacím, že nejen majitel firmy má zájem o informace o své firmě z účetnictví. Jako příklad lze uvést, že účetnictví sloužilo jako důkazní prostředek při vedení sporů, zejména při uznávání a ochraně práv věřitele před dlužníkem a dlužníka před věřitelem. Nepochybně dávaly soudy přednost těm obchodníkům, kteří řádně vedli záznamy průběhu obchodních transakcí v účetních knihách.

Účetnictví také slouží ke zjištění informací pro účely daňové. Na tom, aby všichni podnikatelé vedli řádné účetnictví, začínají mít zájem finanční a daňové orgány, do

obchodních (živnostenských) zákoníků se zakotvuje povinnost řádného vedení účetních knih a také povinná lhůta uschování těchto knih. Podle obecného obchodního zákoníku platného v Rakousko-Uhersku koncem 19. století: „Každý, kdo za živnost provozuje obchody, jest podle článku 28 obecného zákoníka obchodního povinen vésti knihy, z nich obchody jeho a stav jeho majetnosti lze dokonale poznati. Kupci povinni jsou schovávat obchodní své knihy po 10 let, počítajíc od toho dne, kdy se do nich poslední zapsání stalo.“

S růstem velikosti podniků se prosazuje podnikání formou akciových společností, které mají možnost soustředit velký objem kapitálu. Tyto společnosti jsou řízeny profesionálním týmem odborníků, odděluje se výkonné řízení firmy od vlastnictví, velké akciové společnosti mají celou řadu akcionářů – majitelů. Pro akcionáře jako majitele společnosti se účetnictví stává důležitým prostředkem kontroly a ochrany majetku svěřeného do správy profesionálnímu vedení (akcionáři kontrolují vedení firmy, jak spravuje a rozšiřuje jejich majetek).

Z výše uvedeného vyplývá, že účetnictví musí plnit různé funkce, že musí „sloužit více pánům“. Na požadavky zainteresovaných stran reaguje účetnictví svou specializací, rozdělením na dvě větve – účetnictví finanční (základní) a manažerské (vnitropodnikové). Rozdíly mezi těmito větvemi účetnictví jsou v obsahu, v míře uplatněné právní regulace, v uživatelském využití.

Finanční účetnictví poskytuje ucelený soubor informací o podnikových skutečnostech, zachycují se v něm primárně vztahy podniku jako celku k vnějšmu okolí (k dodavatelům, odběratelům, bankám, finančním orgánům). Zahrnuje hlavně operace na vstupu – nákupy materiálu, dalších pořizovaných výkonů a služeb na straně jedné a prodej výrobků, prací a služeb na straně druhé, a dále všechny s tím spojené operace daňové, úvěrové atd.

Obsah **manažerského účetnictví** tvoří soubor různorodých informací potřebných k efektivnímu řízení v rámci daného podniku. Do jeho sféry patří účtování o nákladech z různých pohledů, kalkulace vlastních nákladů, soustava řízení pomocí rozpočtů, různé nákladové propočty, vždy podle konkrétních podmínek každého podniku.

Výstupem finančního účetnictví jsou účetní výkazy předkládané zejména externím uživatelům, zprávy z manažerského účetnictví bývají většinou důvěrné a určené pouze vedení podniku.

Finanční účetnictví podléhá právní regulaci, jednak národními zákony konkrétního státu, jednak je snaha o regulaci v rámci Evropské unie pomocí Direktiv.

Manažerské účetnictví je plně v kompetenci podniku, není právně upravováno, mohou být používány jakékoli postupy a metody, které zabezpečí využitelné informace pro žádaný účel.

Finanční účetnictví je postaveno na nutnosti dodržovat určité postupy a metodické prvky, jejichž výsledkem je uzavřený a propojený systém podvojného účetnictví, vždy se účtuje v peněžních jednotkách. Základními metodickými prvky podvojného účetnictví

jsou: Bilanční princip, doložení všech účetních operací doklady, používání dvoustranných účtů provázaných do soustavy, podvojnost a souvztažnost účetních zápisů.

V manažerském účetnictví není předepsána povinnost podvojného zápisu, mohou se v něm používat i naturální jednotky, nejsou stanoveny metody oceňování, vše je volné, určené pro přizpůsobení konkrétním podmínkám každého podniku.

2.2 Bilanční princip a rozvaha

Účetnictví sleduje majetek podniku ze dvou pohledů – jednak jeho druhovou strukturu, jednak zdroje, z nichž byl pořízen. Sledování druhové struktury odpovídá na otázku, co podnik vlastní, jaký má majetek. Konkrétní forma majetku je zachycena v peněžním vyjádření. Účetním termínem se druhová struktura majetku nazývá **aktiva**. Podle mezinárodních účetních standardů jsou aktiva definována jako položky majetku podniku, které:

- představují pro podnik budoucí ekonomický prospěch (užitek),
- tento prospěch má podnik plně pod kontrolou, patří výhradně jemu,
- očekávání budoucího ekonomického prospěchu musí být dostatečně spolehlivé a prokazatelné,
- položka aktiv je důsledkem hospodářských operací uskutečněných v minulosti,
- položka aktiv musí být s dostatečnou mírou spolehlivě ocenitelná, vyjádřitelná v penězích.

Tyto znaky aktiv je nutné zkoumat, neboť je možné najít určité položky splňující jen některé znaky. Např. za aktiva podniku vykazovaná v účetnictví se nepovažují kvalifikace a schopnosti pracovníků vedení, protože chybí znak spolehlivé ocenitelnosti v penězích. Dále aktivem podniku není materiál, který podnik zamýšlí nakoupit, chybí znak, že aktivum je výsledkem hospodářské operace již uskutečněné. Aktivem podniku také není trvale znehodnocený materiál, neboť nepředstavuje žádný budoucí prospěch, nelze ho prodat ani použít ve výrobě.

Při sledování struktury majetku se používají následující pojmy:

Dlouhodobý nehmotný majetek představují zejména zřizovací výdaje, průmyslová práva, patenty, goodwill, licence, software pro počítače, technické a jiné poznatky od výše ocenění určené účetní jednotkou (s výjimkou goodwillu) a s dobou použitelnosti delší než jeden rok.

Dlouhodobý hmotný majetek zahrnuje bez ohledu na pořizovací cenu budovy, stavby, pozemky a dále samostatné movité věci (stroje a zařízení, dopravní prostředky atd.) od výše ocenění stanovené účetní jednotkou, pokud mají dobu použitelnosti delší než jeden rok.

Dlouhodobý finanční majetek je tvořen cennými papíry, které podnik nakupuje s cílem získání vlivu v určité firmě nebo s cílem dlouhodobého (na delší čas než jeden rok) uložení volných peněžních prostředků.